

Dr. Nataša Zrim
Martinjak
Pedagoška fakulteta
Univerze v Ljubljani
Center za razvijanje in
spodbujanje nadarjenosti

Nadarjenost skozi perspektivo izstopajočega vedenja

Povzetek: Prispevek izpostavi populacijo nadarjenih otrok z izstopajočim motečim in izstopajočim prilagojenim vedenjem. Opozori na pomen preseganja stereotipnih predstav o nadarjenih, med katerimi ne vidimo teh otrok. Problem, ki ga izpostavlja, so odzivi na vedenje in prepoznavanje sporočilnosti v vedenju, med katerimi je lahko tudi neprepoznana nadarjenost. **Ključne besede:** čustvena nadarjenost, izstopajoče vedenje, čustvene in socialne težave, prepoznavanje nadarjenih otrok. **Giftedness through the perspective of deviant behaviour. Abstract:** The article focuses on the population of gifted children with conspicuous disruptive behaviour and conspicuous adapted behaviour. It emphasises the importance of surpassing the stereotypical perceptions of gifted persons that do not include such children. The main problem discussed in this article are the reactions to such behaviour and the inability to identify its hidden message, which may be an unrecognised talent. **Keywords:** emotional talent, conspicuous behaviour, emotional and social problems, identifying gifted children.

Uvod

Predstave o nadarjenih otrocih so praviloma stereotipne. Tudi strokovni delavci na področju vzgoje in izobraževanja jih take prevzamemo zaradi moči zgodovinskega zapisa, ki je izjemen pri »okužbi« vsake nove generacije strokovnjakov. Iz roda v rod se tako prenašajo predstave o nadarjenih otrocih, njihovem vedenju in potrebah, izobraževalnih in drugih. Med temi je mnogo zmotnih predstav, za katere si izvedenci na področju nadarjenosti prizadevajo, da bi jih presegli. A kljub novim in novim raziskovalnim spoznanjem se zdi, da tudi ta niso dovolj prepričljiva proti zgrešenim predstavam, ki pa ne odsevajo realne podobe o nadarjenih otrocih. Če nimamo realne predstave o nadarjenih otrocih, jim tudi ne moremo ponuditi ustreznega odgovora na njihove izobraževalne in druge potrebe, tega pa kot strokovnjaki ne moremo dovoliti.

Težave ali nadarjenost

Še posebej na spolzkem terenu smo glede predstav o vedenju nadarjenih otrok. Tu hitro sklepamo, kakšno vedenje je značilno za nadarjene, saj naša zapisana predstava kaj hitro

ponudi stereotipne predstave, kar je pokazala tudi slovenska raziskava o nadarjenih učencih v šoli (Juriševič, 2012).

Strokovni delavci v povprečju menijo, da nadarjeni otroci ne motijo drugih otrok v razredu, da nimajo težav pri sklepanju prijateljstev in da niso nedružabni (prav tam). Izpostavili smo značilnosti, ki skozi vedenje odražajo čustvene in socialne potrebe otrok. Rezultati precej verjetno izražajo stereotipne zakoreninjene predstave o vedenju nadarjenih, saj sicer sodobna strokovna spoznanja kažejo, da so za nadarjene otroke pogosto značilne čustvene in socialne težave, ki se lahko kažejo s težavami v razvoju, nesinhronostjo v razvoju in skozi vedenje (Bainbridge, 2007; Davis in Rimm, 1998, v Rostohar, 2012). Prav neverjetno se zdi, kako zelo močno vztraja predstava o čustveni in socialni nezrelosti nadarjenih otrok, v resnici pa gre lahko za prehiteno vrstnikov tudi v čustvenem in socialnem razvoju (prav tam). Zaradi nerazumljenosti je njihovo vedenje lahko socialno izstopajoče (npr. lahko delujejo neveselje, v resnici pa bolj zrelo vstopajo v socialne interakcije), socialno nesprejemljivo (npr. lahko delujejo predrzno, odgovarjajo, odidejo iz dejavnosti, razmetavajo) in v prispodobi se zdi, kot da ves čas hodijo v prevelikih čevljih, ki se jim sezujejo in

se zaradi teh spotikajo. Socialna nepotrjenost in nesprejetost posledično dodatno okrepi čustveno občutljivost, značilno za nadarjene otroke, ki je prav tako pogosto prepoznana kot nezrelost, četudi gre za čustveno nadarjenost in prehitevanje tudi v čustvenem razvoju, čemur vrstniki ne sledijo. Nadarjen otrok se težko spoprijema z neskladjem v svojem razvoju četudi, kot pravi Piechowski (2006, v Rostohar, 2012), ga ravno intenzivnost čustvenih reakcij in njegova občutljivost, opremljata za življenje in kreativnost, kar bi v prispodobi pomenilo dobro naložbo za prihodnost. A to je tek na dolge proge in vemo, da priprava na maraton zahteva mnogo vztrajnosti in motivacije. In ne nazadnje vemo, da so sprotne potrditve izrednega pomena za vzdrževanje motivacije. Teh pa zaradi nerazumljenega in neprepoznanega prehitevanja v socialnem in čustvenem razvoju nekateri nadarjeni ne doživijo niti za peščico. In to slej ko prej rezultira v posledicah, ki niso v korist nadarjenemu otroku in so lahko celo moteče in naporene za socialno okolico (npr. se preriva in poriva druge, udari, meče in uničuje predmete). Pričakovanja do vedenja nadarjenih so dokaj enoznačna, a resnica je, da med nadarjenimi otroki ni enoznačnih zgodb. Tako kot so dosežki nadarjenih atipični, tako so tudi njihove čustvene in socialne zgodbe lahko atipične, predvsem pa jim moramo dovoliti različnost.

Neustrezno obravnavana čustvena nadarjenost in socialna nesprejetost lahko vodita v izstopajoče vedenje

Čustvena občutljivost, čustvena nadarjenost, socialna nerazumljenost in socialna nesprejetost so, ob neustrezni obravnavi nadarjenega otroka, ki pomeni tudi razumevanje vseh vidikov njegovega razvoja, izredno obremenilni dejavniki za razvoj in pot otroka. Iz slovenske raziskave o nadarjenih učencih v šoli (Juriševič, 2012) sledi, da strokovnjaki ne vidijo nevarnosti, da bi nadarjeni, če ne dobijo zanje ustreznega vzgojno-izobraževalnega programa, lahko zapustili šolanje in postali prestopniki (Juriševič, 2012). Menim, da je izpostavljeno prepričanje ponovno rezultat zakoreninjenih predstav o nadarjenih, v katerih težavno, moteče, odklonsko vedenje sploh

nima mesta. In tu je pomembno odpreti problem prepoznavanja nadarjenih otrok, ki je še posebej problematično v primeru otrok, ki se ne prilegajo stereotipnim predstavam o nadarjenih. Med te prav gotovo sodijo otroci s čustvenimi in vedenjskimi težavami, ki svojo intelektualno nadarjenost prekrijejo z nesprejemljivim in motečim vedenjem (npr. dajejo pripombe, prenehajo z aktivnostjo, se prepirajo), saj nevšečno vedenje požanje mnogo več pozornosti z neodobravanjem kot pa visok rezultat, ki je lahko plasiran predtem, sočasno ali celo za tem. Čustvena nadarjenost in občutljivost pa tem otrokom dajeta podkrepitev v doživljanju sebe, sveta in drugih, ki socialno sprejemljivemu vedenju ni v korist. Odzivi na vedenje, ki je v vsakem primeru in tudi v primeru nadarjenega otroka le vidna manifestacija, katere sporočilnost pa moramo raziskati, so pomembni. Zato brez ustrezne obravnave ti otroci ne morejo izstopiti iz začaranega kroga socialno neustreznega vedenja, ki ga spremlja izrazita čustvena občutljivost, medtem ko intelektualne zmožnosti ne pridejo do izraza, ker so prekrite ali pa jih otrok sam izraža v socialnih spretnostih in čustveni pismenosti v situacijah, ki so odklonske narave.

Že leta 1975 je bil na konferenci o nadarjenih otrocih v Londonu poudarjen izsledek, da lahko nadarjeni posamezniki, katerih potrebe niso zadovoljene, postanejo resen socialni problem (McCluskey, 2005), da svojo nadarjenost pokažejo npr. v vodenju tolp, organiziranem kriminalu itd. Poudarjeno postavlja slovensko prepričanje o nevarnosti osipništva in prestopništva v primeru neustreznega vzgojno-izobraževalnega programa, v specifično, morda s stereotipnimi predstavami o nadarjenih, prepredeno situacijo. Namreč, nevarnost, da se nadarjenost izkrivi v socialno nesprejemljivo vedenje, v dejavnosti, ki jih socialno ne moremo podpreti, bi nas morale skrbeti.

Na drugi strani imamo zadržane, prilagojene izstopajoče otroke, ki skozi svojo čustveno občutljivost razvijejo prilagoditvene strategije, s katerimi postanejo bolj podobni vrstnikom in posledično socialno bolj sprejeti. A to je cena za zavestno zavrnitev lastne izjemnosti, ki jim v obdobju, ko je sprejetost med vrstniki ključnega pomena, očitno, kot doživljajo, ni v korist. Tudi ta odmik od nadarjenosti bi nas moral skrbeti, saj je vsaka izgubljena nadarjenost, izguba za vse nas, za celotno družbo. In z vidika skrbi za posameznika

bi nas morala skrbeti sporočilnost prilagoditvene strategije.

Različnost v vedenju nadarjenih otrok

Nujno se zdi poudariti pomen različnosti med nadarjenimi učenci, ki jo lepo prikazuje klasifikacija s šestimi različnimi profili nadarjenih otrok, po Neihart in Bets (2010, v Juriševič, 2012), ki so lahko strokovnjakom v slovenski šoli v pomoč pri preseganju stereotipnih predstav o nadarjenih in spodbuda k prepoznavanju nadarjenih otrok v prispodobi različnih oblačil oz. skozi raznolika vedenja. Njuna klasifikacija poleg najbolj poznane uspešnega profila opozori še na pet profilov nadarjenih otrok, ki so ustvarjalni, podtalen, rizičen, dvojno/večkratno izjemen in samostojen. Navedena klasifikacija ponuja predstavo o raznolikem vedenju nadarjenih otrok. Poleg sprejetega, zaželenega vedenja tudi pri nadarjenih otrocih lahko opazujemo vedenje, ki je moteče in izstopajoče v smislu neželenega (npr. ne dela, ustvarja nered, zavrača izzive, izziva učitelja, dvomi o pravilih, je v konfliktih z vrstniki). Pričakovanja do vedenja nadarjenih otrok se običajno ujemajo s stereotipnimi predstavami o nadarjenih otrocih. Vendar je vedenje nadarjenih otrok lahko tudi izzivajoče, nenadzorovano, konfliktno in moteče, pri čemer se značilna vedenja za posameznika dotikajo več posameznih profilov, in ne le enega. Zaradi takšnega vedenja so pogosto neuspešni in z dosežki ne izkazujejo svoje nadarjenosti, blizu jim je tudi osipništvo. Zaradi motečega vedenja tudi ne dobivajo ustreznih socialnih potrditev. Lahko pa se zato njihova nadarjenost izraža v dejavnostih, ki jih opredeljujemo kot socialno neustrezne in negativne, npr. v različnih oblikah kriminala oz. odklonskem vedenju.

Sklep

V potrditev odmiku od stereotipnih predstav o nadarjenih otrocih je tudi vse bolj znan koncept dvojnih izjemnosti, ki opozarja na dvopolnost, ko ima isti otrok lahko na enem področju težave, na drugem pa je izjemno sposoben. V okviru koncep-

ta dvojnih izjemnosti smo začeli razmišljati zunaj okvirov škatle s stereotipnimi predstavami in nadarjenost dopuščamo različnim posameznikom. To sporoča, da ni enoznačnih zgodb na področju nadarjenosti. Zdi se, da imamo največ težav pri prepoznavanju in potrjevanju nadarjenosti pri otrocih z izstopajočim vedenjem. To namreč preusmerja pozornost od ozadja v pojavno obliko. A morali bi si prizadevati za nasprotno pot, in sicer, da bi preusmerili pozornost od pojavnosti oblike vedenja v razumevanje ozadja. Vemo namreč, da ima vedenje lahko več sporočil, in med njimi so lahko tudi nezadovoljene potrebe nadarjenega otroka.

Z razširjenim pogledom na nadarjenost in z uporabo sporočilnosti vedenja bi spreminjali tradicionalni pogled na nadarjenost, ki je žal še pre pogosto stereotipen. Iz perspektive vedenja bi dobili priložnost otroci z raznolikim vedenjem, tudi tisti z motečim izstopajočim in tisti s prilagojeno izstopajočim vedenjem. Z odgovori na njihove izobraževalne in druge potrebe bi nadarjenost zadržali v okviru koristi in ne bi uhajala v za družbo in posameznika škodljive oblike. Nadarjeni, a težavni so izjemna populacija, saj njihova izrazita čustvena nadarjenost oz. občutljivost lahko pomeni nevarnost za nesocialno naloženo nadarjenost ali pa prinaša spremembe k bolj čustveno pismeni družbi. V katero smer se naloži njihova nadarjenost, je odvisno od odgovora na njihove izobraževalne, čustvene in socialne potrebe. ■

Literatura

1. Juriševič M. (2012). Nadarjeni učenci v slovenski šoli. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
2. McCluskey K. W., Baker P. A., McCluskey A. L. A. (2005). Creative Problem Solving With Marginalized Populations: Reclaiming Lost Prizes Through In-the-Trenches Interventions. V: *Gifted Child Quarterly*, 4 (49), s. 330–341.
3. Montgomery D. (2009). Gifted and Talented Children with Special Educational
4. Needs – Underachievement in Dual and Multiple Exceptionality. V: Montgomery D. (ur.) *Able, Gifted and Talented Underachievers*, s. 265–302. UK: Wiley-Blackwell.
5. Prause G. (1977). Geniji v šoli. Legenda in resnica o uspehu v življenju. Ljubljana: DZS.
6. Rostohar G. (2012). Socialno-emocionalni razvoj nadarjenih. V: Bezić T. (ur.) *Vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci osnovne šole*. Ljubljana: ZRSŠ, s. 52–66.
7. Van Bockern S. (2012). Reclaiming Lost Prizes: An Interview With Ken McCluskey. V: *Roeper Review*, 34, s. 5–11.

PRIDI NA OBISK

Kako nastane hiša? Najprej so naše želje in arhitektove zamisli. Nato arhitekt nariše načrte – navodila, po katerih gradbinci sezidajo hišo. Opremo naročimo pri mizarju in kupimo v trgovini. To so bila izhodišča za delavnico, na kateri smo dva različna tlorisa, ki sta bila na tla narisana s selotejpom, opremili s pohištveno opremo iz kartona.

Nato smo se drug k drugemu povabili na obisk.

Delavnica je bila izvedena 16. 4. 2010 v Hiši arhitekture v Ljubljani pod vodstvom arhitektke Maje Ivanič in Tanje Barle.

